

Інформація

У. Я. Садова, М. М. Біль

Міграційні процеси в Україні: сучасні виклики та регіональна специфіка (за результатами II Міжнародної науково-практичної конференції)

2-3 жовтня 2013 р. у м. Львові відбулась II Міжнародна науково-практична конференція «Міграційні процеси в Україні: сучасні виклики та регіональна специфіка», головним організатором якої виступив Інститут регіональних досліджень НАН України.

Варто згадати, що перша конференція під такою рубрикою, яка присвячувалася 15-річчю Інституту регіональних досліджень НАН України, була проведена ще в 2009 р.

Цьогорічна наукова конференція, що присвячувалася 95-річчю Національної академії наук України, вирізнялася роботою секцій, проблематика яких будувалася як навколо традиційних, так і нових напрямів: «Соціально-економічні основи міграції та територіальні міграційні системи: виклики XXI століття», «Макроекономічні та регіональні аспекти формування та розвитку територіальних міграційних систем: діагностика, аналіз, прогноз», «Функції територіальних міграційних систем: інституційно-правова та соціально-економічна регламентація», «Суспільні та громадські ініціативи в сфері регулювання міграційних процесів у регіоні: міжкультурний діалог та соціальна взаємодія».

Вітальним словом конференцію, в роботі якої взяло участь понад 100 осіб, відкрив директор Інституту регіональних досліджень НАН України доктор економічних наук, професор *В. С. Кравців*. Він сердечно привітав гостей та учасників конференції, зачитав тексти вітальних телеграм, які надійшли в оргкомітет конференції, представив керівників центральних і регіональних органів влади, провідних вітчизняних та зарубіжних вчених (США, Німеччини, Польщі, Білорусі, Росії).

З особливою шаною звернувся до членів президії – академіка-секретаря Відділення економіки НАН України, директора Інституту демографії

© У. Я. Садова, М. М. Біль, 2013.

та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, академіка НАН України *Е. М. Лібанової*; заступника голови Львівської обласної ради *В. А. П'ятака*; заступника голови Львівської облдержадміністрації *С. В. Василенка*; заступника голови Західного наукового центру НАН України, директора Інституту фізики конденсованих систем НАН України, академіка НАН України *І. М. Мриглода*.

Акцентуючи увагу на посиленні інтересу в суспільстві до міграційних проблем, він нагадав про депопуляційні тенденції, котрі охопили регіони України, про особливості міграційної поведінки населення західних областей держави, про ризики втрати трудового потенціалу, а також про високу місію науки в попередженні кризових явищ в економіці ХХІ ст. Члени президії конференції одностайно схвалили ініціативу Інституту, зробили акценти на важливості заходу, наголосили, що Львівщина, Галичина – особливий регіон, наближений до країн Євросоюзу, і ніякі «залізні завіси» не зупинять міграцію. За вдалим висловом *Валерія П'ятака* «міграцію пригальмують хіба що регіональні програми».

Конструктивний тон роботі конференції задав виступ директора Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, академіка НАН України *Е. М. Лібанової*, яка присвятила основі тези впливу міграційних процесів і міграційної політики на розвиток України. Вона детально охарактеризувала причини та фактори міграції (різницю в доходах, рівні й якості життя, прагнення самореалізації, оцінку власних перспектив та своїх дітей, психологічні настанови), окреслила особисте бачення способів оцінювання її видів і наслідків для України (зворотності, незворотності, зміни освітнього та професійного складу населення).

Доповідач вказала на існування регіональної специфіки в розвитку сучасної трудової міграції (зокрема, з переважанням циклічних форм характеру до Росії та стаціонарних – до європейських країн), на потребу більш критичного аналізу її наслідків, на важливості включення позитивних сторін у стратегічні документи розвитку держави (трансфертів як джерела економічного розвитку й засобу добробуту, розвитку підприємництва, зростання зайнятості, засвоєння учасниками трудових міграцій ринкової свідомості, цінностей тощо).

Науково мотивованим був виступ провідного фахівця з міграційної тематики в Україні д.е.н., професора *О. А. Малиновської* (Національний інститут стратегічних досліджень) на тему «Трудові мігранти та їхній внесок у соціально-економічний розвиток України». Доповідач нагадала про глобалізаційні тенденції розвитку світової економіки, навела приклади «західного дрейфу» сучасної вітчизняної трудової міграції, обумовленого потребою західних країн у висококваліфікованих працівниках. Водночас, наголосила, що сучасні мігранти – найбільші інвестори України. Висловила навіть припущення, що перетворення трудової міграції з тимчасової на постійну (еміграцію) містить ризик скорочення обсягу інвестицій.

Доповідач закликала інвесторів більш активно вкладати кошти у такі галузі економіки України, як транспорт, телекомунікації, туризм, торгівля, які виступають реальним фактором зменшення бідності населення України.

Цікавою і водночас емоційною була презентація матеріалів досліджень гостя з США *Василя Лопуха*, директора Адміністрації Наукового товариства імені Т. Шевченка в США (м. Нью-Йорк). Ознайомивши присутніх з роботою центру демографічних та соціально-економічних українських досліджень у США, він зупинився на історичних і нових чинниках імміграції українців у цю країну, визначив принципово відмінні риси характеру нової четвертої хвилі імміграції населення України до США, її впливу на українську діаспору.

Резюмуючи, відзначив «четверту хвилю» міграції українців до США як таку, що стала найбільш масовою (більш ніж 150 тисяч осіб), якісно та структурно відмінною від попередніх (за освітнім рівнем приїжджих, високою їх рухливістю і динамікою економічного зростання), здатною впливати на зміну демографічної ситуації української діаспори США, а також вирішувати проблеми фінансової підтримки сімей в Україні. Гість презентував нове видання другого тому Енциклопедії української діаспори США, запросив до співпраці вчених з України та інших держав.

З боку організаторів конференції основну доповідь за результатами наукових досліджень виголосила завідувач відділу соціально-економічного розвитку д.е.н., проф. *У. Я. Садова*.

Зазначивши, що тема міграції фігурує у різних економічних теоріях, звернула увагу на роль трудової міграції у відновленні економічної рівноваги в Україні. Особливо зробила акцент на формуванні територіальних міграційних систем як чинника розвитку економіки, держави і суспільства. Вказала на появу нових мобільних груп носіїв міграційного трудового потенціалу. Доповідач навела попередні дані результатів експертного опитування трудових мігрантів щодо найбільш гострих проблем організації життя та праці громад українських мігрантів, співпраці із співвітчизниками в Україні, проведеного відділом соціально-гуманітарного розвитку регіону Інституту регіональних досліджень НАН України у 2013 р.

Резюмувала, що українська трудова міграція активно перетворюється у мережеву структуру, розвиває інституційні форми, а її міграційний капітал стає потужним чинником відродження економіки окремих регіонів.

Прикладну значимість заходу посилила присутність та активна участь у його роботі посадових осіб та фахівців органів державної влади – Міністерства соціальної політики України, Державної міграційної служби України та її територіальних підрозділів, статистичних управлінь, профільних управлінь місцевих органів державної влади Західного регіону України, регіональних представництв Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та ін. Серед них – начальника Головного управління Державної міграційної служби України у Львівській області *Я. Д. Скиби*, радника з правових питань Регіонального представництва УВКБ ООН в Білорусі, Молдові та Україні *Д. Г. Плечка*, керівника Західного представництва Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини *З. Д. Котика*, старшого юриста Української іноземної юридичної колегії, к.е.н. *О. Р. Поєдинок*.

Робота конференції тривала два дні. З-поміж виступів відомих в Україні та за її межами науковців особливо запам'яталися презентації д.е.н, проф. *Ірини Прибиткової*, д.е.н., проф. *Валентини Антонюк*, д.і.н., проф. *Миколи Литвина*, к. е. н. *Олексія Позняка*, к. е. н. *Лідії Ткаченко*, к. е. н. *Оксани Пятковської*, к.е.н. *Сергія Мельника*, к.е.н. *Василя Грома*, *Зеновія Бермеса*, інших.

У пленарних засіданнях активну участь прийняли представники зарубіжних наукових шкіл. Серед них – президент Академічного робочого кола «Україна» *Іво Полулях* (Мюнхен, Німеччина), науковці з Польщі – *Роман Федан*, *Кшиштоф Рейман* (м. Ярослав), *Гжегож Слюсарж* (м. Жешув), *Бартош Бартошевич* (м. Лодзь), Росії – *Інна Туманова* (м. Томськ).

Плідно були представлені результати пошукової роботи цілої плеяди науковців Львівської школи наукових досліджень. Вартими особливої уваги були виступи д.е.н., проф. *С. А. Давимуки*, д.е.н., проф. *М. І. Пітюлича*, к.е.н., проф. *С. О. Матковського*, к.е.н. *І. А. Лапиної*, к.е.н. *О. С. Гринькевич*, к.соц.н. *О. Б. Іванкової-Стецюк*, *Г. П. Селещука* та багатьох інших.

З особливим інтересом сприйняли присутні виступи молодих учених – *Світлани Призинчук* (студентки-магістра Пекінського Педагогічного Університету, стипендіата Уряду Китаю), *Наталі Андрусишин* (наукового працівника Інституту регіональних досліджень НАН України, к.е.н.) та ін.

Доповіді науковців викликали жваву реакцію представників громадських організацій. Серед них – *Юрія Чопика* (Голови української громади в Іспанії «За права, честь та гідність українців Іспанії»), *Олеся Городецького* (Голови комісії Світового Конгресу Українців, голови Християнського товариства українців Італії), *Олексія Шевченка* (голови Сумського обласного товариства «Просвіта») та ін.

Загалом, у виголошених виступах було піднято та обговорено широке коло теоретичних та прикладних питань міграційної проблематики, механізмів регулювання міграційних процесів, перш за все шляхом формування і розвитку територіальних міграційних систем, чинників їх еволюції в історичному, аналітичному й прогностичному аспектах, функцій та наслідків міграції, ролі державних, комерційних і громадських структур у регулюванні міграційних процесів, зарубіжного досвіду міграційної політики тощо.

За результатами конференції розроблені і надіслані органам державної та регіональної влади науково обґрунтовані рекомендації з питань удосконалення міграційної політики в Україні.

Рекомендації II Міжнародної науково-практичної конференції «Міграційні процеси в Україні: сучасні виклики та регіональна специфіка»

Обговоривши актуальні проблеми у сфері міграцій та зосередивши увагу на теоретичних і прикладних засадах формування міграційної політики в Україні, інституційних, організаційних, економічних, соціальних, правових та інших механізмах її реалізації, учасники II Міжнародної науково-практичної конференції – провідні вітчизняні та зарубіжні вчені, вповноважені представники влади, бізнесу та громадських структур, фахівці у сфері державного управління – відзначають таке:

- Сучасна трудова міграція виступає одним з визначальних чинників суспільного та економічного життя України, справляє значний вплив на стан дотримання громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав українських громадян. Водночас, вона стимулює соціально-економічну, регуляторну діяльність держави, спрямовану на зниження напруги на регіональних ринках праці, рух суспільства до європейських соціальних стандартів та цінностей, забезпечення його усталеного розвитку.
- Сучасна трудова міграція повинна досліджуватися на рівні країн-учасників обміну людськими ресурсами, індивідуальному рівні (мігранта і його людського капіталу) та на рівні окремих регіонів (територіальних міграційних систем). Необхідним є розгляд економічних вигод у контексті моделі «міграція та розвиток», зміст якої полягає у використанні потенціалу розвитку міжнародної міграції для окремих мігрантів як «агентів розвитку», так і для територіальних міграційних систем.
- Сучасна трудова міграція посилено структурується за видами, набирає специфічних форм відповідно до процесів модернізації умов людського життя та появи нових видів економічної діяльності (міграція освітня й рекреаційна, легальна й нелегальна, циркулююча й фронт'єрська, рееміграція кругова й пряма). Кожна з міграцій виступає потужним чинником транспортування загальноєвропейських цінностей, високих соціальних стандартів на рідну землю.
- Сучасна трудова міграція – активно самоорганізується: від рівня територіальної громади до рівня суспільних утворень міждержавного значення (громадські об'єднання діаспори). Соціально-економічні зв'язки, що виникають при цьому, набирають завершених форм, нові суб'єкти – інституціоналізуються. Зрілість утворень визначається як соціально-економічною, політичною, фінансовою спроможністю, так і наявністю та діяльністю керівних, виконавчих, представницьких, інформаційних і інших органів (комітетів, оргструктур, масмедіа, інтернетного ресурсу тощо).
- Сучасна трудова міграція має економічну природу. Відтак, повинна регулюватися економічними методами. За умови легальних форм зайнятості трудового мігранта (існування трудового контракту між трудовим мігрантом та його працедавцем) суть регулювання зводиться до *оптимізації трансакційних витрат обміну правами власності на робочу силу*. Вони стосуються: витрат на одержання якомога повнішої інформації про стан ринку праці; вимірювання якості робочої сили та трудових послуг; ведення переговорів і укладання трудових контрактів; узгодження позицій та координації дій ринкових агентів; додержання норм трудового законодавства; подолання опортуністичної поведінки суб'єктів ринку праці. Для роботодавця повні витрати на робочу силу складаються з оплати праці та ціни здійснення трансакції (трансакційних витрат). За умови нелегальних форм зайнятості трудового мігранта мова повинна йти про мінімізацію або розподіл трансакційних витрат таким чином, аби найм працівника став можливим, тобто про посилення

ролі держави в реалізації *права працівника на захист власності на робочу силу*.

- Сучасна трудова міграція супроводжується низкою ризиків. Запобіганню їм слугує колективна безпека, яка починається з захисту особистого життя трудового мігранта, поширюється на громадський й суспільний рівень. Механізм її реалізації в економічній сфері передбачає формування територіальних міграційних систем (ТМС) – регіональних ринків праці, позначених дією специфічних договорів та угод. ТМС мають свою організацію, перетворюються в суб'єкти мережевої економіки, виконують низку загальних та специфічних функцій – перш за все превентивну (соціально-захисну), перерозподільчу (працевзберігаючу), трансформаційну (інноваційно-модернізаційну), сприяють підвищенню добробуту як самих трудових мігрантів, їх родин, так й інших представників історичної батьківщини.
- Сучасна трудова міграція є об'єктом статистичного аналізу і прогнозу. В Україні їх можливості обмежені через проблему недообліку міграції (система обліку і статистики міграції поділяється на державну і відомчу, кожна з яких орієнтована на різні цілі, має власну методологічну базу).
- Сучасна трудова міграція є об'єктом державного управління, вимагає координації дій різних органів державної влади, відомчих служб, громадськості. Результативність такої роботи вимагає належного інфраструктурного забезпечення, насамперед, Державної міграційної служби України (територіальних відділень на місцях) різними видами ресурсів (інженерними засобами, інформаційними, кадровими, обладнанням, технікою і т. п.).

За результатами обговорення учасники конференції вважають за доцільне рекомендувати:

Верховній Раді України:

1. Ратифікувати наступні Конвенції МОП – №97 «Про працівників мігрантів», №143 «Про зловживання в галузі міграцій і про забезпечення працівникам-мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення», №157 «Про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення», №181 «Про приватні агентства зайнятості».
2. Прийняти Закон України «Про зовнішню трудову міграцію».
3. Передбачити розробку та прийняття законодавства, яке стимулювало б розширення діяльності *громадських організацій*, орієнтованих на надання *соціальних послуг трудовим мігрантам*, що повертаються на історичну батьківщину (Закон України «Про соціальні послуги»).

Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини:

4. Поглибити *співпрацю з омбудсменами країн масового перебування мігрантів* з метою просування та захисту їхніх прав, обміну інформацією про законодавчі акти у сфері міграції, боротьби проти дискримінації, надання консультативної допомоги щодо захисту прав трудових мігрантів, підготовки спільних публікацій та організації спільних публічних заходів з питань захисту прав трудових мігрантів.
5. *Запровадити інститут омбудсмена у справах міграцій в Україні.*

Кабінету Міністрів України:

у соціально-економічній сфері:

6. Перейти до практики гармонізації цілей стратегічного та оперативного управління у частині вирішення міграційних проблем України (виходячи з оновлених термінів євроінтеграційного розвитку держави та проекту Угоди про асоціацію з ЄС).
7. Розробити загальнодержавну програму дій щодо захисту прав і свобод трудових мігрантів за кордоном.
8. Постановити, що в умовах глобальної боротьби за зайнятість скороченню міграції робочої сили з України має слугувати як міграційна, так і вся економічна політика держави. Вихідним пунктом механізму її реалізації має стати підтримка програм внутрішнього реінвестування економіки, причому галузей з високою часткою доданої вартості, здійснення політики імпортозаміщення. У структурі експорту продукції слід зосередитися на видах з глибокою переробкою сировини та на застосуванні нових технологій.
9. Активізувати політику реформування оплати праці в Україні як основного мотиваційного чинника рееміграції українських трудових мігрантів (перш за все, шляхом встановлення економічно та соціально обґрунтованих рівнів мінімальної заробітної плати з адекватною ув'язкою її розміру з прожитковим мінімумом, враховуючи всіх членів домогосподарства, забезпечення оптимальної міжпрофесійної, міжкваліфікаційної, міжпосадової, міжгалузевої диференціації заробітної плати усіх категорій працюючих; вдосконалення механізму оподаткування заробітної плати).
10. Критично оцінити та відновити досвід стратегічного управління територіальним розвитком України. Акцентувати увагу на тому, що світова економічна криза вплинула на інституалізацію нових суб'єктів соціально-економічних відносин, появу ТМС, посилила мотивацію перетворення міграційного капіталу в інвестиційний ресурс регіональної економіки. Рекомендувати більш активне включення цього ресурсу (в т. ч. й через випуск міграційних облігацій) в проекти активізації виробництва на новій технологічній основі у регіонах України, формування їх нового «економічного обличчя» як суб'єктів ринку. Інструментом реалізації таких міграційних ініціатив є територіальні кластери, технологічні парки і т. п. Саме інноваційні виробництва здатні локалізувати навколо себе малий і середній бізнес, забезпечити створення робочих місць, сприяти поверненню мігрантів на Батьківщину. Досвід цієї роботи мають такі країни, як Індія, Ізраїль, Греція та ін. Залучені кошти – джерело фінансування інфраструктурних проектів, будівництво об'єктів енергетичної сфери, і головне – реальний спосіб надання праці для трудових мігрантів та їх дітей.
11. Активізувати роботу із залучення фінансових ресурсів трудових мігрантів у розвиток сфер життєдіяльності українського суспільства, а також створення нових бізнес-проектів.

12. Передбачити заходи зі здешевлення переказів мігрантів, їх спрямування формальними каналами та накопичення в українських фінансових установах.
13. Розпочати переговори з урядами країн, що приймають трудових мігрантів з України, щодо *поширення європейських програм добровільного повернення (Assisted Voluntary Return)*.
14. Активізувати заходи державної міграційної політики, що стосуються *рееміграції трудових мігрантів* (повернення громадян України на історичну батьківщину). Механізм реалізації такої політики може полягати в розробці:
 - а) *спеціальних міждержавних програм стимулювання рееміграції робочої сили з українським громадянством*: логіка – виплата вихідної допомоги за місцем праці як чинник добровільного звільнення трудового мігранта при його від'їзді на батьківщину,
 - б) *міждержавних програм професійної підготовки реемігрантів*: логіка – освіта, отримана у розвиненій країні, як чинник більш оплачуваної та престижної роботи на батьківщині. Програми навчання та перепідготовки для реемігрантів мають враховувати особливості місцевого ринку праці й попит на робочу силу в Україні;
 - в) *міждержавних програм економічної допомоги Україні (як державі з масовою еміграцією)* з боку інших розвинених держав: логіка – підвищення інвестиційної активності в Україні за рахунок частини переказів працівників на батьківщину та частини державних коштів у створення нових підприємств, які могли б стати місцями праці для реемігрантів (об'єктів різних форм власності – кооперативів, спільних компаній, акціонерних товариств). Такі підприємства, створені на кошти інших держав, можуть бути пунктом притягання як потенціалу реемігрантів, так і чинником стримування потоків еміграційної активності населення в Україні;
 - г) *програм інформаційної та фінансової підтримки реемігрантів в Україні*: логіка – спрощена процедура реєстрації підприємства, започаткування власної справи у розрізі окремих видів економічної діяльності. Пріоритетність програм ведення бізнесу повинна визначатися регіональною специфікою розвитку;
 - д) *міждержавних програм першого робочого місця в Україні для осіб, які навчалися в інших країнах за спеціальними програмами*: логіка – сприяння поверненню українських студентів, які навчаються за кордоном, для реалізації в Україні набутого ними освітньо-кваліфікаційного потенціалу шляхом створення привабливих умов працевлаштування;
 - е) *порядку визнання неформальної освіти та навичок трудових мігрантів*, здобутих ними під час роботи за кордоном;
 - є) *програм, спрямованих на сприяння продовження освіти в Україні дітьми мігрантів, що перебували разом із батьками за кордоном і повертаються на Батьківщину*;
 - ж) *програм надання соціальної допомоги важкохворим громадянам України, що повертаються*;

- з) *порядку звільнення від сплати мита при ввезенні особистого майна* трудовими мігрантами, що повертаються (не частіше, ніж раз на три роки), а також митних пілг при ввозі трудовими мігрантами інструментів, обладнання, інших товарів виробничого призначення з метою відкриття чи розширення власного бізнесу.
15. Удосконалити *механізм працевлаштування громадян* України за кордоном через мережу *приватних агенцій зайнятості*, розширити функції *спеціальних бірж праці*, які б перебирали на себе посередницькі функції держави при наймі українських громадян на роботу, відповідали за забезпечення їх інтересів на зарубіжних ринках праці, добирали місця праці, укладали контракти, гарантували дотримання зобов'язань приймаючої сторони.
16. Запровадити практику *обов'язкового соціального страхування трудових мігрантів* – українських громадян перед їх виїздом на роботу за кордон (за допомогою територіальних відділень Державної служби зайнятості України).
17. Розширити і поглибити надання *інформаційно-консультаційної допомоги трудовим мігрантам* за кордоном консультаційними установами (в розрізі двосторонніх угод про соціальне забезпечення).

у правовій сфері:

18. Розширити *штат консульських установ* та збільшити їх чисельність у країнах масового перебування трудових мігрантів з України.
19. Запровадити в штаті дипломатичних представництв України в країнах масового перебування трудових мігрантів посаду *аташе з трудових та соціальних питань*.
20. Запровадити *систему дистанційного консульського обслуговування* з використанням електронного підпису і без нього (постановка на консульський облік, внесення відомостей про дітей до документа одного з батьків чи представника дитини, витребування документа та інші консульські дії, які не потребують завірення підпису заявника).
21. Залучати до роботи консульських установ *активістів громадських організацій трудових мігрантів*, у тому числі і в якості акредитованих перекладачів чи для іншої технічної роботи.
22. Передбачити серед можливих джерел наповнення *консульських фондів* перерахування в них коштів, отриманих від громадян України як платежі за консульські послуги за здійснення консульського обслуговування. Спрямовувати ці кошти на надання одноразової грошової допомоги сім'ям померлих трудових мігрантів для повернення тіла в Україну, організацію виїзних консульських прийомів тощо. З цією метою *створити позабюджетний фонд*, головним розпорядником коштів якого буде генеральний консул чи консул.
23. Реформувати *інститут консульського обліку* громадян України, які перебувають за межами держави, в тому числі ввести облік трудових мігрантів незалежно від їхнього статусу.
24. Активізувати роботу щодо *укладення двосторонніх угод* з країнами реципієнтами про:
- соціальне забезпечення;

- визнання (нострифікацію) документів про освіту та документів, що підтверджують професійну кваліфікацію, водійські посвідчення тощо;
- зарахування пенсійного стажу, заробленого у країнах перебування при поверненні в Україну.

в етико-культурній сфері:

25. Розробити *програму дистанційного навчання* дітей трудових мігрантів, які разом з батьками перебувають за межами держави.
26. Забезпечити дієву *підтримку українським освітньо-культурним закладам* за кордоном шляхом:
 - розробки методичних програм з українознавчих предметів, розрахованих на дітей, що більше часу проводять в іншомовному середовищі;
 - підвищення кваліфікації вчителів таких закладів;
 - організації різного роду зборів, патріотичних та спортивно-оздоровчих таборів, мистецьких конкурсів для учнів українських навчально-освітніх закладів в країнах перебування трудових мігрантів і в Україні;
 - забезпечення підручниками, навчально-методичною літературою, аудіо – та відеопродукцією.
27. Започаткувати *переговорний процес* з міністерствами освіти країн-реципієнтів *щодо викладання української мови* як іноземної у навчальних закладах цих країн. Продовжити розробку підручників з викладання української мови як іноземної у країнах-реципієнтах.
28. Сприяти *діяльності кафедр, відділень та факультетів іноземних навчальних закладів з україністики*, передбачивши наповнення їхніх бібліотек, проведення лекцій, семінарів та конференцій, розвитку співпраці з відповідними українськими навчальними закладами.
29. Посилити патріотично-виховну роботу у середовищі дітей мігрантів:
 - а) в Україні *місцевим органам влади* спільно з органами юстиції, освіти, науки та іншими зацікавленими відомствами внести проекти змін і доповнень у нормативно-розпорядчі акти України;
 - б) в країнах *еміграції* сприяти:
 - поширенню практики *створення нових типів соціальних закладів* для дітей, дитячих містечок, центрів соціально-психологічної реабілітації безпритульних дітей, центрів матері та дитини, соціальних гуртожитків і т. п.
 - *організації дозвілля дітей трудових мігрантів*, у т. ч. шляхом створення гуртків і клубів спортивного, скаутського, мистецького та іншого спрямування, етно-туристичних, лицарських і ін. клубів рольових ігор;
 - підвищенню *якості підготовки фахівців* (мас-медіа, працівників школи, діячів церкви, ін.), які б могли виступати авторитетом для дітей трудових мігрантів.

у сфері маркетингового, статистичного та інформаційно-аналітичного забезпечення:

29. Розробити методологічні положення щодо *оцінки міграційних процесів України* (Держстатслужбі України спільно з ДМС України, Держприкордонслужбою України, МЗС України, НАН України).

30. Створити єдину систему показників моніторингу трудової міграції (у т. ч. проект побудови електронного атласу), в основі якої лежала б ідея:
 - з одного боку, паспортизації міграційних явищ і процесів, що вже мають місце на рівні низових міграційних систем (індикаторів стану);
 - з другого – формування геоінформаційної та інноваційної карти самоорганізації територіальної громади мігрантів (індикаторів факторів);
 - ще з іншого – оцінки реагування територіальної громади мігрантів на сценарні умови її соціально-економічного та культурного розвитку (індикаторів реагування).
31. Запровадити у програми державних статистичних спостережень Держстатслужби України спільно з Державною прикордонною службою України *показники моніторингу обсягів навчання українських студентів за кордоном* (мета – мінімізація ризиків втрати національного інтелектуального капіталу в результаті освітньої еміграції).
32. Гармонізувати вітчизняну *методологію* збору та обробки статистичних показників міграції в Україні з методологією інших країн.
33. Передбачити у програмі Всеукраїнського *перепису населення* обов'язковий блок показників щодо міграційної активності населення. Провести черговий *перепис населення*, який дає найбільш повну картину про міграційну ситуацію в країні.
34. Розробити *програму соціологічної діагностики соціальних потреб трудових мігрантів* – основи визначення перспективних форм їх підтримки.
35. Передбачити:
 - діагностику стану *сімей* (в т. ч. *полілокальних*) і динаміки зміни їхніх структур (виявлення закономірностей, які можуть проявлятися на масовому рівні);
 - діагностику стану *соціальних мереж*, до яких залучені представники різних поколінь *полілокальних сімей*, в т. ч. мереж, що створюються та реалізуються або з використанням вузьких ресурсів родин (за принципом «патрон-клієнт»), або з використанням тимчасових кон'юнктурних зв'язків;
 - запровадження систематизації *соціального досвіду* родин мігрантів, котрим вдалося / вдається зберігати цілісність та підтримувати психологічні зв'язки між членами сім'ї;
 - організацію діяльності родинних *консультаційних пунктів (порадень)* та / або *тренінгових центрів* як активної форми соціальної роботи з мігрантами та їх родинами.

Надійшло 17.10.2013 р.